

MIHAI EMINESCU

CLAR DE LUNĂ - LUAR

Traducere în română de **Luciano Maia**

Tradução do romeno por **Luciano Maia**

Prefácio, notas e editoração: **Elena Liliana Popescu**

Prefață, note și îngrijire ediție : **Elena Liliana Popescu**

EDITURA PELERIN, București 2006

Coperta: Amalia Iorgoiu

CLAR DE LUNĂ LUAR

Fragment:

Unde vei găsi cuvântul, ce exprimă adevărul?

*În revărsarea zorilor ce vor veni
Vei căuta și nu vei mai găsi
Iubirile din alte vremi – uitate,
Ce-n suflet tot atâtea nestemate
Îmbogățesc simțirea ta curată,
Urmându-ți calea ta nestrămutată
De astru cu destin necruțător,
Supus și nesupus nemuritor...*

Varietatea ipostazelor în care se manifestă Creația pune la dispoziție cercetătorului tot atâtea căi de a căuta răspunsuri la întrebările care îl determină să pornească pe acest drum; drum al cunoașterii, în care răspunsurile nu sunt niciodată suficiente pentru că ele generează noi întrebări și, prin căutarea răspunsurilor la acestea, misterul rămas intact îl incită la continuarea drumului... până la găsirea „întrebării-răspuns”.

Poezia, unul din misterele indescifrabile ale omenirii a constituit de-a lungul timpurilor o atracție fascinantă asupra muritorilor ce și-au încercat sensibilitatea în a reda prin forța cuvintelor sentimente, stări de spirit, aspirații, remodelări ale propriilor experiențe într-o formă aparte, capabilă să capteze interesul celor care le este necesară, pentru a-și îmbogăți propria experiență. Poezia ca stare de grație, este trăită nu doar de poet, ci și de cititor, atunci când fiecare dintre aceștia constată, la un moment dat, că este deja acolo, unde Poezia le-a îngăduit să fie.

Am putem afirma că Poezia, privită ca o creație literară, are un trup fizic, constituit din celule-cuvinte, armonios în măsura în care poetul îl poate modela astfel pentru a înfățișa lumii materiale prototipul tainic, din adâncul ființei sale poetice; are de asemenea, un trup mental, constituit din lumea sa ideatică, și rigoarea gândirii poetului se răsfrânge fără îndoială în opera sa, și un trup spiritual, subtil, care dă consistență celorlalte două.

A scrie despre poezia lui Mihai Eminescu, care excelează pe toate aceste planuri, este o încercare temerară; însăși apropierea de această creație atât de complexă, de o mare varietate a peisajelor de gânduri, de sentimente, de la cele mai adânci abisuri până peste vârful cele mai înalte ale dualității, constituie un act dificil. Nu este ușor să străbați o lume atât de cuprinzătoare: „marea și cu râurile”, „lumea cu pustiurile”, „luna și cu soarele”, „codrul cu izvoarele”, „cerul”, „oceanul”, „stelele”, „depărtările”, „zarea”, „lacul codrilor albastru”, „apele”, „plopilor”, „îngerii și demonii”, „spațiul și timpul”, „moartea și viața”. Totul se află în această lume de fantasmă a creației sale, nu mai puțin reală decât cea din afară, o creație poetică în care fiorul inspirației și harul sunt prezente pretutindeni. Este o lume ideatică structurată după legi ce funcționează implacabil. Prin cuvinte uneori de o mare simplitate se exprimă trăiri omenești dintre cele mai diverse între care se detașează suferința și iubirea, într-o paletă de o mare bogăție de nuanțe, toate acestea izvorâte din necesitatea de a-și exprima sinele poetic, cel din miezul ființei.

Sunt ilustrate, pe rând, relativitatea timpului și a spațiului („La steaua care-a răsărit/ E-o cale-atât de lungă./ Că mii de ani i-au trebuit/ Luminii să ne-ajungă.” – *La Steaua*), armonia naturii („Peste-a nopții feerie/ Se ridică mândra lună,/ Totu-i vis și armonie” – *Somnoroase pășărele...*), trecerea (Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău.../ Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu. – *O, mamă...*), dar și singurătatea și reveria (Când însuși glasul gândurilor tace,/ Mă-ngână cântul unei dulci evlavii – *Când însuși glasul*), maturizarea (Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară/ Povești și doine, ghicitori, eresuri,/ Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,/ Abia-nțelese, pline de-nțeleșuri – *Trecut-au anii...*), când fluxul gândurilor este analizat cu minuțiozitate (Sau cad grele, mângâioase/ Și se sfarmă-n suflet trist,/ Cum în picuri cade ceara/ La picioarele lui Crist. – *Singurătate*), reușind să realizeze și să descrie detașarea de aspectele personale ale vieții („Dar de-ale vieții valuri, de al furtunii pas/ Abia conture triste și umbre-au mai rămas.”; „Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură/ Încet repovestită de o străină gură,/ Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost./ Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost/ De-mi țin la el urechea – și rîd de câte-ascult/ Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.”(*Melancolie*), și neputința înțelegerii adevărului în dualitate („Dar cum ai vrea să mă cobor?/ Au nu-nțelegi tu oare,/ Cum că eu sunt nemuritor,/ Și tu ești muritoare?” sau „Trăind în cercul vostru strîmt/ Norocul vă petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece.” – *Luceafărul*).

Întrebările esențiale la care poetul sugerează căutarea răspunsului („Pentru-a tale proprii patimi,/ Pentru propria-ți viață,/ Unde ai judecătorii,/ Ne'ndurații ochi de gheață?”; „Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevărul?” – *Criticilor mei*; „Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:/ Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?” – *Rugăciunea unui dac*) rămân actuale, fiind fundamentale.

Cuvinte simple la prima vedere ascund un înțeles de o mare adâncime, pe care cititorul îl poate desluși dacă este dispus să mediteze asupra lor prin citiri repetate, mânat de o ardoare asemănătoare aceleia cu care poetul a fost înzestrat pentru a merita răsfrângerea harului asupra sa („Tu așează-te deoparte,/ Regăsindu-te pe tine,/ Când cu zgomote deșarte/ *Vreme trece, vreme vine.*” – *Glossa*; „În drumul lor ia firea mii de fețe – / Aceleași sunt, deși mereu se schimbă.” – *Coborârea apelor*; „Ci eu trec tăcut ca moartea,/ Nu mă uit la vechii munți;/ Scrisă-i soarta mea în creștii/ Întristatei mele frunți.”; „Vis nebun, deșarte vorbe!/ Floarea cade, rece cântu-i/ Și eu știu numai atâta/ C'aș dori odat' să mântui!” – *Ce șoptești atât de tainic...*)

O credință profundă convertită în poezie inspirată, poate da naștere unor poeme de o mare frumusețe privind forma, de o mare adâncime privind conținutul, ce pot sensibiliza pe cel care le citește, ajutându-l să înțeleagă pe această cale unele aspecte care într-o forma aridă a învățaturii i-ar fi inaccesibile. („Viitorul și trecutul/ Sunt a filei două fețe,/ Vede-n capăt începutul / Cine știe să le-nvețe;/ Tot ce-a fost ori o să fie/ În prezent le-avem pe toate,/ Dar de-a lor zădărnice/ Te întreabă și socoate.” – *Glossa*; „Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,/ Nici sâmburul luminii de viață dătător,/ Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna,/ Căci unul erau toate și totul era una;” – *Rugăciunea unui dac*).

*

Ilustrând o mentalitate de inspirație creștină și nord occidentală prin opoziție cu cea antică și clasică, Romantismul¹ a generat o artă ce vizează infinitul, inaccesibilul, fantasticul, misterul, prin contrast cu arta antică ce căuta rațiunea, calmul, simplitatea, noblețea, limpezimea. Caracterizează spiritul evului mediu cu sentimentele sale profund religioase, cu entuziasmul pentru o societate cavalerescă, cu iubirea pentru miracol, credință, pentru dramatismul sentimentelor omenești, în opoziție cu spiritul critic, rațiunea, măsura, fiind expresia unor tendințe aparent contrare celor cultivate anterior în artă, cele raționale, moraliste și păgâne.

În mai multe țări din America Latină, printre care și Brazilia, care recunoaște în Gonçalves Dias (1823-1864) și Antônio de Castro Alves (1847-1871) pe cei mai legitimi reprezentanți ai

---

¹ Romantismul, sub forma unui curent literar, a apărut în secolul XVIII în Anglia și în Germania, reflectând ca stare de spirit o reacție la raționalismul filosofic clasic, a continuat să se dezvolte în secolul XIX în Italia, Spania, Franța și în alte țări, transformându-se treptat și generând alte curente literare. Noile idei și tematici au pătruns treptat și în alte domenii, influențând în special pictura și muzica. Johann von Goethe (1749-1832), Friedrich von Schiller (1759-1805), George Byron (1788-1824), Sir Walter Scott (1771-1824), Novalis (1772–1801), Alphonse de Lamartine (1790-1869), John Keats (1795-1821), Heinrich Heine (1797-1856), Victor Hugo (1802-1885), Edgar Allan Poe (1809-1849), Walt Whitman (1819-1892), Charles Baudelaire (1821-1867), Emily Dickinson (1830-1886), Gustavo Bécquer (1836-1870), sunt nume de mari poeți, reprezentanți ai Romantismului.

Romantismului, acest curent estetic coincide cu aspirațiile de independență atât pe plan politic cât și pe plan cultural-literar. În literatura română, romantismul se manifestă în operele scriitorilor pașoptiști, atingând apogeul în opera lui Mihai Eminescu (1850-1859).

Definindu-se pe sine ca romantic, Eminescu nu este doar romantic, opera sa detașându-se de a primilor mari poeți romantici, prin maniera originală și perspectiva diferită în care tratează marile teme ale romantismului, ca natura, istoria, gloria, iubirea, experiența personală a eului, genialitatea; pe de altă parte în poezia sa se regăsesc concepte clasice, precum căutarea perpetuă a adevărului, poeziei sale nu îi sunt străine nuanțe ce aparțin poeziei simboliste, sau poeziei modernității, de mai târziu. Poezia lui Eminescu poate fi privită ca un discurs liric rostit într-un limbaj romantic adus la esență, interiorizat, ca o meditație asupra condiției umane, asupra vieții și morții, ce va rămâne în mod firesc în marea literatură a epocii sale cât și a celor ce vor veni.

Fără să ne propunem studiul încadrării poeziei sale într-un curent poetic anume, nu putem să nu remarcăm că prin învățătura pe care poetul ne-o dăruiește, în urma trăirilor sale de natură spirituală în drumul zbuciumat al cunoașterii de sine, poezia sa capătă accente ale poeziei mistice².

Se afirmă că poezia mistică începe acolo unde se termină poezia religioasă. Mai exact, poezia mistică este o continuare a poeziei religioase, o transfigurare acesteia, referindu-se la ceea ce se poate exprima cu greu în cuvinte din trăirea unei stări de beatitudine, de extaz, la capătul unui drum dificil în care ardoarea pelerinului atinge cote de mare înălțime, focalizându-și toate resursele pentru îndeplinirea acestui unic obiectiv, comuniunea cu divinitatea.

În poezia sa, Mihai Eminescu descrie momente din „noaptea întunecată a sufletului”, premergătoare realizării de sine (Vino iar în sân, nepăsare tristă:/ Ca să pot muri liniștit, pe mine/ Mie redă-mă! – *Odă*; „Străin de toți, pierdut în suferința/ Adâncă a nimicității mele./ Eu nu mai cred nimic și n-am tărie.” – *Răsai asupra mea*; „Pe căi bătute-adeșă vrea mintea să mă poarte,/ S-asămăn între-olaltă viață și cu moarte;/ Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,/ Căci între amândouă stă neclintita limbă.” – *Se bate miezul nopții...*), pentru a ajunge la repaos, dizolvarea completă în sinele universal („Și tot pe lângă-acestea cerșesc înc-un adaos:/ Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!”; „Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă/ Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!” – *Rugăciunea unui dac*).

Încercând să exprime inexprimabilul, poetul mistic utilizează simbolurile pentru a exprima ceea ce prin Grația Divină a primit deodată, într-un moment în care s-a simțit răpit, absorbit, descătușat și fără glas, moment în care simțirea sa, gândurile sale și tot ceea ce ținea de personalitatea sa erau blocate într-o stare de nemanifestare. („Răsai asupra mea, lumină lină, / Ca-n visul meu ceresc d-odinioară; / O, maică sfântă, pururea fecioară./ În noaptea gândurilor mele vină.”; „Dă-mi tinereța mea, redă-mi credința/ Și reapari din cerul tău de stele:/ Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie!” – *Răsai asupra mea*).

Creatorul de poezie mistică știe că primirea Grației este un dar oferit lui pentru a putea transmite celor care la rândul lor caută, conștient sau nu, drumul spre libertate. Pentru că acea stare pe care o poate trăi doar prin Voința divină, voința personală fiind total absorbită în aceasta, este o stare asemenea unei libertăți fără margini, a *adevăratei zlobozenii* așa cum este numită în Biblie, o stare de transcendere a oricărui limitări. O trăire în urma golirii inimii de orice altceva prin mistuirea tuturor gândurilor personale la flacăra vie a iubirii divine, o „ardere de tot” resimțite plenar ca o conștientizare a stării de Libertate, inducând o stare care s-ar putea numi de Bucurie. Încercând să descrie Puritatea acestei stări, asemenea majorității poezilor mistici creștini, Eminescu a asemuit-o cu imaginea Fecioarei Maria, Maică a Domnului, cea din care porcede Creația divină, rămânând permanent în starea de Puritate. (Rugămu-ne-ndurărilor/

---

² Poezia mistică se întâlnește la poeți aparținând diferitelor religii: Lao Tseu (570-490 î.e.n) marele poet și vizionar al invizibilului, Proclus Diadochus (410/412-485 e.n.), ultimul mare învățător platonice, care și-a exprimat trăirea spirituală creștină prin imnurile sale, Milarepa (1040-1123), poetul mistic tibetan care și-a lăsat învățătura sub forma de cânturi, marele poet persan Omar Khayyam (1048-1123) ce și-a transmis experiența mistică prin celebrele sale rubaiyate, Ibn Arabi (1165-1240), reprezentant strălucit al sufismului, Rumi (1207-1273) unul dintre marii maeștri spirituali, geniu poetic reprezentând credința islamică, Santa Teresa de Jesús (1515-1582), San Juan de la Cruz (1542-1591), unul din cei mai mari poeți mistici ai lumii, și exemplele pot continua. În România, acest gen de poezie se regăsește în opera poezilor Mihai Eminescu, Al. T. Stamatiad, Vasile Voiculescu, Sandu Tudor, care au scris poezii inspirate de trăirile de natură religioasă, filosofică, spirituală, pe care le-au încercat.

Înaltă-ne, ne mântuie;/ Privirea adorată/ Asupră-ne coboară, /O, Maică prea curată/ Și pururea
Fecioară/ Marie!)

***

Poezia poate să aducă răspunsuri pentru cei care caută, poate să aducă mângâiere celui aflat în suferință, poate să-l ajute să treacă peste unele bariere aparent de netrecut și să întrezărească o rază de lumină când totul îi pare întunecat. Poezia este artă prin modalitatea de expresie, știință în măsura în care exprimă cunoaștere, prilej de reflecție pentru cititorul iubitor de poezie. Dar poezia nu se rezumă la acestea. Poezia se naște într-un proces tainic în care rolul pe care-l joacă poetul este mai mult sau mai puțin explicit, dar impulsul care generează tot acest proces rămâne necunoscut. Poezia este prin esența ei unul din chipurile adevărului și este totul, pentru poet. Dincolo de clasificările privind apartenența la un curent literar sau altul, poezia rămâne în măsura în care are ceva de transmis celor care o ascultă.

Toate aceste aspecte se regăsesc în poezia lui Mihai Eminescu, și multe altele pe deasupra. Poezia sa, universală ca expresie, ajunge să fie cunoscută nu doar în graiul pe care poetul l-a ales pentru a exprima esența divină a geniului, grație traducerilor făcute cu dăruire, talent și perseverență de iubitori ai poeziei, traducători și poeți, cunoscători ai limbii române. Așa cum este **Luciano Maia**, poet și traducător brazilian de excepție, îndrăgostit de Poezie, de Poezia lui Eminescu, a cărei profunzime și muzicalitate deosebită reușește să o transpună în limba portugheză, păstrând farmecul ei original.

Elena Liliana Popescu

&

Onde encontrarás o verbo que toda a verdade exprima?

*Ao despontar das albas por chegar
Procurarás mas não vais encontrar
Amores de outros tempos – esquecidos
Que sendo em tua alma tão queridos
Enriquecem teu lúcido sentir
Seguindo o teu caminho ainda por vir
De astro com destino assim brutal
Dócil e impenitente de mortal...*

A variedade de formas em que se manifesta a Criação coloca à disposição do pesquisador muitas vias de busca das respostas às perguntas que o determinaram a seguir por este caminho; caminho do conhecimento, no qual as respostas nunca são suficientes, porque elas geram novas perguntas e, pela busca das respostas a estas novas perguntas, o mistério, intacto, incita o pesquisador a continuar sua busca... até que encontre a “pergunta-resposta”.

A poesia, um dos mistérios indecifráveis da humanidade, tem exercido, ao longo do tempo, uma atração fascinante sobre os mortais e lhes tem aguçado a sensibilidade em confessar, através de palavras, os sentimentos, estados de espírito, aspirações, remodelações das próprias experiências numa forma aparte, capaz de atrair o interesse daqueles a quem é necessária, para enriquecer-lhes a própria experiência. A poesia, como estado de graça, é vivida não apenas pelo poeta, mas também pelo leitor, quando cada um deles constata, a um dado momento, que já estava ali, onde a Poesia lhe permitiu estar.

Poderíamos afirmar que a Poesia, vista como criação literária, tem um corpo físico, constituído de células-palavras, harmonizado na medida em que o poeta pode modelá-lo para apresentar ao mundo material o protótipo secreto, do fundo de sua essência poética; tem, igualmente, um corpo mental, constituído de seu mundo ideal: o rigor do pensamento do poeta se reflete, sem dúvida, em sua obra; e um corpo espiritual, sutil, que dá consistência àqueles outros dois.

Escrever sobre a poesia de Eminescu, que excede todos estes planos, é uma tentativa temerária; a própria aproximação desta criação tão complexa, de tão grande variedade de paisagens de pensamento, de sentimentos, dos mais fundos abismos até os cumes mais altos da dualidade, constitui um ato difícil. Não é fácil atravessar um mundo tão abrangente: “o mar e

os rios”, “o mundo com seus desertos”, “o bosque e as suas fontes”, “o céu”, “o oceano”, as estrelas”, “as distâncias e o alvorecer”, “do bosque o lago azulado”, “às águas”, “os álamos”, “os anjos e os demônios”, “o espaço e o tempo”, “a morte e a vida”. Tudo se encontra neste mundo de fantasmas da sua criação, não menos real do que este mundo exterior, uma criação poética em que o calafrio da inspiração e a graça estão presentes por toda a parte. É um mundo ideal, estruturado segundo leis que funcionam implacavelmente.

Através de palavras às vezes de grande simplicidade, se exprimem sentimentos humanos os mais diversos, entre os quais se destacam o sofrimento e o amor, numa paleta de grande riqueza de nuances, tudo isto brotado da necessidade de exprimir a sua essência poética, o âmago do seu ser. Temos aqui uma ilustração da relatividade de tempo e espaço (“Até a estrela que reluz/ Há uma distância de trespasse;/ Correu milênios sua luz/ Para que enfim nos alcançasse.” – *Á estrela*), a harmonia da natureza (“Da noite na feeria/ Ergue-se a lua de açoite./ Tudo é sonho e harmonia – / Boa noite!” – *Sonolentos passarinhos*), a passagem do tempo (“Seu farfalhar imita a tua voz e assim.../ Sempre hão de farfalhar, tu dormirás sem fim.” – *Ó mãe...*), como também a solidão e o sonho (“Quando até a voz do pensamento cala,/ Me envolve o doce canto de uma prece –” – *Quando até a voz...*), o amadurecimento (“Já não me encantam hoje, como então,/ Lendas e *doinas*, sons da fantasia/ Que à mente de um menino foram graças/ Mal compreendidas, cheias de um alarde” *Foram-se os anos...*) quando o fluxo dos pensamentos é analisado minuciosamente (“Ou caem, graves e ternas,/ Por sobre a minh’alma triste,/ Como em gotas cai a cera/ Junto aos pés de Jesus Cristo.” – *Soledade*), conseguindo descrever e destacar os aspectos pessoais da vida (“Mas sob as tempestades da vida naufragaram,/ Só uns contornos tristes e sombras me restaram.”; “Ele é como um cupim rangendo num caixão./ Se penso em minha vida, ela passa ante mim/ Como se recontada por boca estranha, enfim,/ Como se eu nunca houvesse neste mundo existido./ Quem será que me diz esse conto aprendido,/ Que atento estando a ele, me rio se o escuto/ Como de alheias dores?... Pareço morto há muito! – *Melancolia*), e a impossibilidade de compreensão da verdade em dualidade (“Mas como queres tu que eu desça?/ Ou não vês, certamente,/ Que eu sou eterno, um imortal,/ E tu és mortal, somente?”; “Vivendo em vosso mundo estreito,/ Vós sois reféns da sorte./ Mas eu, num mundo que é perfeito,/ Pairo acima da morte.” – *Vésper*).

As perguntas essenciais às quais o poeta sugere a busca de resposta (“Para as tuas próprias dores,/ A própria vida, o teu zelo,/ Como volver olhos frios,/ Indiferentes, de gelo?”; “Ah! Então até parece/ Que te cai o céu em cima:/ Onde encontrará o verbo / Que toda a verdade exprima?” – *Aos meus críticos*; “Só Tu eras, então! Por isso me pergunto:/ A qual deus inclinamos os nossos corações?” – *A prece de um dácio*) permanecem atuais, até mesmo fundamentais.

Palavras simples à primeira vista escondem um sentido de grande profundidade, que o leitor poderá tornar claro, se estiver disposto a meditar sobre elas, através de repetidas leituras, conduzido por um fervor semelhante àquele com que o poeta foi presenteado para merecer a refração da graça sobre si. (“Aquieta-te ao teu canto/ Encontra em ti mesmo o bem.” – *Glosa*; “Em seu caminho assumem mil figuras,/ As mesmas são, mas sempre diferentes.” – *A descida das águas*; “Vou calado como a morte,/ Não contemplo os velhos montes;/ Está escrita a minha sorte/ Nas rugas das minhas fronte.”, “Sonho louco, vãs palavras!/ Cai a flor, frio é o cantar/ E somente eu sei o quanto/ Anseio me libertar!” – *Que sussurras tão secreto...*).

Uma fé profunda convertida em poesia inspirada pode dar nascimento a poemas de grande beleza quanto à forma, de grande profundidade quanto ao conteúdo, que podem sensibilizar a quem os lê, ajudando-o a entender, por esta via, aspectos que, sob uma forma árida do conhecimento, seriam inacessíveis (“O futuro e o passado/ São da medalha os dois selos;/ Vê no final o começo/ Quem sabe bem conhecê-los;/ O que foi e o que será/ No presente já reside,/ Mas se te útil ou não/ *Interroga-te e decide.*” – *Glosa*; “Quando não era a morte, ou nada era imortal,/ Nem um feixe de luz de via doador,/ Nem *hoje* ou *amanhã*, tampouco ontem ou *sempre*,/ Por *Uno* era tudo e o todo era um só ser;” – *A prece de um dácio*).

***

O Romantismo³ gerou uma arte que visa ao infinito, ao inacessível, ao fantástico, ao misterioso, em contraste com a arte antiga, que buscava a razão, a simplicidade, a clareza.

³ O Romantismo, como estilo de época e corrente literária, surgiu na segunda metade do século XVIII na Inglaterra e na Alemanha, numa reação ao racionalismo filosófico clássico herdeiro dos ideais iluministas. Continuou depois no século XIX na Itália, Espanha, França e outros países. Johann von Goethe, (1749-1832),

Caracteriza, sob alguns aspectos, o espírito da Idade Média, com seus sentimentos profundamente religiosos, com o entusiasmo por uma sociedade cavaleiresca, com o amor pelo milagre, pela fé, pelo dramatismo dos sentimentos humanos, em oposição ao espírito crítico, ao equilíbrio, sendo a expressão de tendências aparentemente antagônicas e contrárias ao racionalismo, ao moralismo e ao ateísmo.

Na literatura romena, o Romantismo se manifesta nas obras de escritores ligados à Revolução de 1848, de caráter independentista e continuou na obra de Mihai Eminescu (1850-1859), tido como o maior poeta romeno de todos os tempos. Em muitos países da América Latina, entre os quais o Brasil, que encontrou em Gonçalves Dias (1823-1864) e Castro Alves (1847-1871) seus mais legítimos representantes do Romantismo, esta corrente estética coincide com as aspirações de independência, tanto no plano político como cultural-literário.

Definindo-se a si mesmo como romântico, Eminescu não é somente um romântico: a sua obra se distingue da obra dos primeiros poetas ligados a esta corrente, pela maneira original e pela perspectiva distinta com que trata os grandes temas do Romantismo, como a natureza, a história, a glória, o amor, a experiência pessoal do eu, a genialidade; por outro lado, em sua poesia se encontram conceitos clássicos, assim como a busca constante da verdade; à sua poesia não são estranhas nuances que pertencem ao Simbolismo ou à posterior poesia da modernidade. A poesia de Eminescu pode ser vista como um discurso lírico articulado numa linguagem reduzida à essência, interiorizada, como uma meditação sobre a condição humana, sobre a vida e a morte e permanecerá inquestionavelmente na grande literatura de sua época, assim como em épocas que virão.

Sem nos propormos o estudo do enquadramento da sua poesia em determinada corrente poética, não podemos deixar de referir que através do ensinamento que o poeta nos transmite, segundo as suas vivências de natureza espiritual no atormentado caminho do conhecimento de si próprio, a sua poesia capta acentos de poesia mística⁴.

Tem-se afirmado que a poesia mística começa onde termina a poesia religiosa. Mais exatamente, a poesia mística é uma continuação da poesia religiosa, uma transfiguração desta, referindo-se ao que se pode exprimir com dificuldade, em palavras, da vivência de estados de beatitude, de êxtase, ao termo de um árduo caminho, em que o fervor do peregrino atinge estágios de grande elevação, concentrados todos os seus esforços na realização deste único objetivo: a comunhão com a divindade.

Em sua poesia, Eminescu descreve momentos da “noite tenebrosa da alma ” e se antecipa a todas as realizações do seu ser (“Vem-me outra vez ao peito, *indiferença* triste!! Pra que eu morra tranqüilo, outra vez a mim mesmo/ Devolve-me!” – *Ode*; “Longe de todos, no sofrer perdido,/ Em fundo abismo, eis-me com meu nada./ Não creio mais em mim, estou vencido.” – *Ressurge sobre mim ...*; “Por batidas estradas quer a mente levar-me/ A comparar as duas: a vida e a morte./ Mas do meu pensamento o ponteiro não dança,/ Fica entre ambas imóvel o fiel da balança.” – *Batendo a meia noite...*), para atingir o repouso, a dissolução completa na essência universal (“Mas a par disso tudo, imploro ainda uma graça:/ Conceder-me a entrada no eternal repouso!”; “E eu sinta do teu sopro o meu sopro cessar/ E à morte eterna eu parta, sem vestígios deixar!” – *A prece de um dácio*).

Buscando exprimir o inexprimível, o poeta místico utiliza símbolos para verbalizar o que pela Graça Divina recebeu subitamente, num instante em que se sentiu tomado, absorvido, libertado e sem palavras, momento em que o seu sentir, os seus pensamentos e tudo o que se

---

Friedrich von Schiller (1759-1805), George Byron (1788-1824), Sir Walter Scott, (1771-1824), Novalis (1772–1801), Alphonse de Lamartine (1790-1869), John Keats (1795-1821), Heinrich Heine (1797-1856), Victor Hugo (1802-1885), Edgar Allan Poe (1809-1849), Alfred de Musset (1810-1857), Walt Whitman (1819-1892), Charles Baudelaire (1821-1867), Emily Dickinson (1830-1886), Gustavo Bécquer, (1836-1870), são nomes de grandes poetas do Romantismo.

⁴ A poesia mística se encontra em poetas pertencentes a diferentes religiões: Lao Tsé (570-490 AC), o grande poeta e visionário do invisível, Proclus Diadochus (410/412-485 DC), o último grande ensinador platônico, que exprimiu a sua vivência espiritual cristã através de seus hinos, Milarepa (1040-1123), o poeta místico tibetano que deixou os seus ensinamentos em forma de cânticos, o grande poeta persa Omar Khayyam (11048-1123), que transmitiu sua experiência mística através de seu célebre Rubaiát, Ibn Arabi (1165-1240), representante brilhante do sufismo, Rumi (1207-1273), um dos grandes mestres espirituais, gênio poético do islamismo, Santa Teresa de Jesus (1515-11582), San Juan de la Cruz (1542-1591), um dos maiores poetas místicos do mundo; os exemplos poderiam continuar. Da Romênia, nos chegam as criações deste poeta de gênio, Eminescu, cuja obra comporta as mais altas aspirações ao Reencontro, ao Absoluto.

prende à sua personalidade é bloqueado num estado de não manifestação (“Ressurge sobre mim, ó luz serena,/ Como em meu sonho celestial de outrora;/ Ó santa mãe, ó virgem pura e plena,/ Socorre o meu pensar, Nossa Senhora!”; “Dá-me o vigor e a crença renovada,/ Volta do céu de estrelas estendido,/ Que eu Te adore, Maria Imaculada!” – *Ressurge sobre mim ...*)

O criador de poesia mística sabe que receber a Graça é uma dádiva a ele oferecida para poder transmitir aos que procuram, conscientes ou não, o caminho para a redenção. O estado de espírito que o poeta pode vivenciar apenas por Vontade Divina, sendo a vontade pessoal totalmente absorvida por aquela, é um estado semelhante a uma liberdade sem limites, à “verdadeira redenção”, tal como é chamado na Bíblia, um estado de transcendência a quaisquer limites. Uma vivência posterior ao esvaziamento do coração de qualquer outro sentimento, através da consumação de todos os pensamentos pessoais na flama viva do amor divino, um fervor total, manifestado de forma plena, como uma conscientização do estado de Liberdade, induzindo a um outro estado que se poderia chamar de Felicidade. Buscando descrever a Pureza deste estado, como a maioria dos poetas místicos cristãos, Eminescu comparou-o com a imagem da Virgem Maria, Mãe de Deus, de quem procede a Criação divina, em permanente estado de Pureza. (Da vaga que nos tolhe/ Nos livra e nos acolhe;/ Tua luz adorada/ Sobre nós irradia / Ó Mãe imaculada/ E para sempre Virgem Maria! – *Prece*)

***

A poesia pode trazer respostas àqueles que buscam, pode trazer consolo àqueles que se encontram no sofrimento, pode ajudá-los a transpor barreiras aparentemente intransponíveis e fazer surgir um raio de luz quando tudo parece escuro. A poesia é arte por modalidade de expressão, ciência na medida em que exprime conhecimento e motivo de reflexão para o leitor amante de poesia. Mas a poesia não se resume a isto. A poesia nasce de um processo misterioso, no qual o papel que desempenha o poeta pode ser mais ou menos explícito, mas o impulso que aciona todo este processo permanece desconhecido. A poesia é, pela sua essência, uma das formas da verdade e é tudo, para o poeta.

Para além da classificação com vistas à filiação a esta ou aquela corrente literária, a poesia permanece, na medida em que tem algo a transmitir aos que a escutam.

Todos estes aspectos se encontram na poesia de Mihai Eminescu, além de muitos outros. A sua poesia, universal em sua expressão, é conhecida não somente no idioma que o poeta elegeu para exprimir a essência divina do gênio, graças às traduções realizadas com devotamento, talento e perseverança, por amantes da poesia, tradutores e poetas, conhecedores da língua romena, assim como é **Luciano Maia**, poeta e tradutor brasileiro de excepcional qualidade, apaixonado pela poesia, pela Poesia de Eminescu, cuja profundidade e originalíssima musicalidade consegue transpor para a língua portuguesa, conservando o seu fulgor original.

Elena Liliana Popescu

FĂȚ-FRUMOS DIN TEI

– „Blanca, află că din leagăn
Domnul este al tău mire,
Căci născută ești, copilă,
Din nevrednică iubire.

Mâni în schit la sfânta Ana
Vei găsi la cel din stele
Mângâierea vieții tale,
Mântuirea feței mele.”

– „Nu voi, tată, să usuce
Al meu suflet tânăr, vesel
Eu iubesc vântul, jocul;
Traiul lumii alții lese-l.

Nu voi părul să mi-l taie,
Ce-mi ajunge la călcâie,
Să orbesc cetind pe carte
În fum vânat de tămâie.”

– „Știu mai bine ce-ți priește,
Las' de-a lumii orice gând,
Mâni în zori de zi pleca-vom
Cătră schitul vechi și sfânt.”

Ea aude – plânge. Parcă
Îi venea să plece-n lume,
Dusă de pustie gânduri
Și de-un dor fără de nume.

Și plângând înfrână calul,
Calul ei cel alb ca neaua,
Îi netează mândra coamă
Și plângând îi pune șeaua.

S-avântă pe el și pleacă
Păru-n vânturi, capu-n piept,
Nu se uită înainte-i,
Nu privește îndărăpt.

Pe cărări pierdute-n vale
Merge-n codri fără' de capăt,
Când a serei raze roșii
Asfințind din ceruri scapăt.

Umbra-n codri ici și colo
Fulgerează de lumine...
Ea trecea prin frunza-n freamăt
Și prin murmur de albine;

În mijloc de codru-ajunse
Lângă teiul nalt și vechi,
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare,
Vede-un tânăr, ce alături
Pe-un cal negru stă călare.

Cu ochi mari la ea se uită,
Plini de vis, duioshi plutind,
Flori de tei în păru-i negru
Și la șold un corn de-argint.

Și-ncepu încet să sune,
Fermecat și dureros -
Inima-i creștea de dorul
Al străinului frumos.

Părul lui i-atinge părul
Și atunci c-obrazul roș
Ea apleacă gene lunge
Peste ochii cuvioși.

Iar pe buze-i trece-un zâmbet
Înecat, fermecător,
Care gur-abia-i deschide,
Cea uscată de amor.

Când cu totul răpită
Se-ndoi spre el din șele,
El înceată din cântare
Și-i grăi cu grai de jele,

Ș-o cuprinde de călare -
Ea se apără c-o mână,
Însă totuși lui se lasă,
Simte inima că-i plină.

Și pe umărul lui cade
Al ei cap cu fața-n sus;
Pe când caii pasc alături,
Ea-l privea cu suflet dus.

Numai murmurul cel dulce
Din izvorul fermecat
Asurzește melancolic
A lor suflet îmbătat.

Lun-atunci din codri iese,
Noaptea toată stă s-o vadă,
Zugrăvește umbre negre
Pe câmp alb ca de zăpadă.

Și mereu ea le lungește,
Și urcând pe cer le mută,
Dar ei trec, se pierd în codri
Cu viața lor pierdută.

O JOVEM ENCANTADO DA TÍLIA

– “Branca, saibas que de berço
É o teu noivo o Senhor;
Pois és nascida, menina,
De um meu indigno amor.

No mosteiro de Sant’Ana
Encontrarás redenção:
Consolo para tua vida,
Para o meu erro, perdão.”

– “Não quero, pai, ressecar
Meu alegre coração.

Eu amo a caça, amo a dança,
Que outros deixem a vida, eu não.

Não vou cortar meu cabelo,
Que me chega ao calcanhar,
Nem vou cegar lendo livros
Em fumo roxo de âmbar.”

– “Eu sei o que te convém,
Esquece esse mundo inteiro.
Amanhã nós partiremos
Ao velho e santo mosteiro.”

Ela escuta – chora. Pensa
Ir do mundo que a consome;
Chegam loucos pensamentos
Vindos de uma dor sem nome.

Chorando, chama o cavalo
Da cor da neve, à janela;
Alisa-lhe a longa crina
E chorando põe-lhe a sela.

Lança-se nele e já parte
Cabelo ao vento tenaz,
Não olha o que está à frente
Nem o que ficou pra trás.

Pelas veredas do vale
Penetra os bosques sem fim,
Já quando as sombras da noite
Descem do céu de cetim.

No bosque, a sombra, por vezes,
Fulgura em luz e centelhas...
Pela folhagem, num frêmito,
Por um zumbido de abelhas.

Em meio ao bosque, chegada
Junto à tília alta, um gemido
De uma fonte feiticeira
Soa doce ao seu ouvido.

Ao brando rumor das águas
Ela estremece num abalo:
Vê um jovem, bem ao lado
Montado em negro cavalo.

Com olhos grandes a mira
Cheio de sonho e ternura.
Flores de tília ao cabelo,
Trompa de prata à cintura.

Devagar, pôs-se a tocar
Encantado e doloroso –
Seu peito se enche de amor
Pelo estrangeiro formoso.

Seu cabelo toca o dela
E ela, então, enrubescida,
Abaixa seus longos cílios
Sobre os olhos, comovida.

Por seus lábios passa um riso
Sufocante, embriagador,
Que sua boca lhe entreabre,
Boca sedenta de amor.

Quando já toda tomada
Da sela a ele se inclina,
Ele para de tocar
E a ela fala, em surdina

E a toma do seu cavalo –
Dela a mão tenta se erguer,
Contudo a ele se entrega,
Sente o coração se encher.

Sobre ombro dele cai
O seu rosto, em doação.
Enquanto os cavalos pastam,
Ela o mira com paixão.

Somente o doce murmúrio
Da fonte, águas encantadas,
Ensurdecem docemente
Suas almas enamoradas.

Dos bosques desponta a lua
E toda a noite descreve;
Vai construindo sombras negras,
No campo alvo como a neve.

E os vai seguindo, de longe,
Desde alturas desmedidas:
Eles seguem pelos bosques
Com suas vidas perdidas.

La castel în poartă calul
Stă a doua zi în spume,
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută-n lume.

Ao castelo, o seu cavalo
Há dois dias é tornado,
Mas sua formosa dona
Perdeu-se com seu amado.

MELANCOLIE

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă.

O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormânt albastru și-n pânze argintie,
În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
Tu adorată și dulce al nopților monarc!
Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă,
Ce sate și câmpie c-un luciul văl îmbracă;
Văzduhul scânteiază și ca unse cu var
Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
Și țintirimul singur cu strâmba cruci veghează,
O cucuvaie sură pe una se așează,
Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca,
Și străveziul demon prin aer când să treacă,
Atinge-ncet arama cu zimții-aripei sale
De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.

Biserica-n ruină

Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
Și prin ferestre sparte, prin uși țiuie vântul –
Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul –
Năuntrul ei pe stâlpii-i, pereții, iconostas,
Abia conture triste și umbre au rămas;
Drept preot toarce-un greier un gând fin și obscur,
Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

.....
Credința zugrăvește icoanele-n biserici -
Și-n sufletu-mi pusese poveștile-i feerici,
Dar de-ale vieții valuri, de al furtunii pas
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.
În van mai caut lumea-mi în obositul creier,
Căci răgușit, tomnatec, vrăjește trist un greier;
Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,

Ea bate ca și cariul încet într-un sicriu.
Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea – și râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.

MELANCOLIA

Parece que entre as nuvens se abrira uma porta
Por onde a alva rainha da noite passa morta.
Oh, dorme, dorme em paz, em mil luzes velada,
Em tûmulo azulado, e entre tela prateada,
Em mausoléu soberbo, dos céus arcada fina,
Tu, adorada e doce, das noites a rainha!

Vastíssima extensão é o mundo gelado,
Que aldeias e campinas cobre em manto argentado.
O ar cintila e como se de cal revestidos,
Brilham campos e ruínas de muros destruídos.
Só o cemitério vela, com cruces poeirentas;
Um mocho numa delas poussa as asas cinzentas.
O campanário toca, leve o sino badala
E a silhueta do demônio pelo ar resvala
E roça levemente o sino com sua asa,
Então se ouve uma queixa, um ai suspira e vaza.

A igreja destruída

Está contrita, triste, vazia, envelhecida,
Por janelas e portas silva o vento veloz –
Até parece um bruxo de quem se escuta a voz –
Lá dentro, das pilastras, dos ícones ficaram
Contornos tristes, sombras, só sombras restaram.
O padre é um grilo tecendo a ladainha fria,
O coroinha é um cupim roendo a sacristia.

.....

A crença que desenha os ícones nos templos
À alma deu-me os contos de luz e seus exemplos.
Mas sob as tempestades da vida naufragaram,
Só uns contornos tristes e sombras me restaram.
Em vão busco ainda o mundo pela cansada mente
Onde outonal agoura um grilo tristemente.
No coração vazio de balde eu ponho a mão:

Ele é como um cupim rangendo num caixão.
Se penso em minha vida, ela passa ante mim
Como se recontada por boca estranha, enfim,
Como se eu nunca houvesse neste mundo existido.
Quem será que me diz esse conto aprendido,
Que atento estando a ele, me rio se o escuto
Como de alheias dores?... Pareço morto há muito!

